

VIEDO SISTĒMU OPERATORU VAINOJAMĪBAS MODELIS

INTELLIGENT SYSTEMS OPERATORS' CULPABILITY MODEL

Jānis Kārkliņš, *Dr. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Civiltiesisko zinātņu katedras profesors

Ritvars Purmalis, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Summary

The purpose of this article is to provide a general overview of the conceptually supported view within European Union so far on the applicability of civil liability to operators and users of artificial intelligence-driven systems in the event that an artificial intelligence-driven system has caused negative consequences (damage) to another person's legally protected interests. At the same time, particular attention will be paid to issues related to the standard of "due diligence" that must be carried out by intelligent system operators and the possibility to apply (and rebut) the presumption of causation, if the necessary preconditions can be established under the provisions stipulated by the currently proposed regulatory framework. It is undeniable that the use of such systems makes it possible to optimize the performance of a myriad of tasks and to monitor them more effectively as it would be possible, for example, with human supervision, but one thing is clear – there must be certainty about the way in which the allocation of the applicable civil liability takes place, that decision-making bodies of the European Union have committed to ensure, similar to what was done with the General Data Protection Regulation regarding the integrity and limits of processing of personal data within the borders of European Union.

Atslēgvārdi: mākslīgā intelekta vadīta sistēma, viedo sistēmu operators, vainojamības modelis, cēloniskais sakars, pierādīšanas standarts

Keywords: artificial intelligence-driven system, intelligent system operator, fault-based liability, causation, standard of proof

Ievads

Ir vairāki iemesli, kādēļ ir jo īpaši svarīgi normatīvā līmenī regulēt mākslīgā intelekta vadītu sistēmu izmantošanu, nosakot skaidru piemērojamās atbildības sadalījumu gadījumā, ja šādas sistēmas darbības rezultātā ir nodarīts kaitējums. Pirmkārt,

ir nepieciešams nodrošināt ikvienas personas tiesību uz privātuma aizsardzību. Proti, mākslīgā intelekta vadītas sistēmas kļūst arvien attīstītākas un integrētākas mūsu ikdienas dzīvē, tām ir piekļuve aizvien lielākam personas datu apjomam, kas tiek izmantots to darbības nodrošināšanai. Turklāt šādām sistēmām pieejamais datu kopums ir kā pamats turpmāko iespējamo lēmumu pieņemšanai, kuriem turklāt var būt tieša vai netieša ietekme uz konkrētas personas dzīvi, piemēram, nosakot attiecīgās personas kredītspēju vai arī priekšlaicīgi nosakot, vai attiecīgā persona būs piemērota ieņemamā amata pienākumu izpildei u. c. Līdz ar to, ja ar atbilstošu “spēles noteikumu” starpniecību netiek regulēta šādu sistēmu izstrādes un lietošanas kārtība, jau sākotnēji bez ievēribas tiek atstāts, ka mākslīgā intelekta vadītai sistēmai pieejamais datu kopums (ar augstāku un zemāku iespējamības pakāpi) var tikt interpretēts (apstrādāts) nepareizi vai arī izmantots ļaunprātīgos nolūkos, tādējādi nodarot iepriekš neparedzamu kaitējumu kādai konkrētai personai. Otrkārt, ir nepieciešams nodrošināt, ka šāda veida sistēmu izstrādē tiek ievērotas konkrētas prasības, lai tās būtu iespējami drošas un to darbība būtu caurredzama. Minētais sekmētu noteiktību jautājumos, kas ir saistīti ar mākslīgā intelekta vadītu sistēmu izstrādi un to atbilstību sagaidāmiem kvalitātes standartiem, tādējādi veicinot sabiedrības uzticēšanos kopumā. Treškārt, ir jo īpaši svarīgi ieviest noteiktību šādu sistēmu operatoru atbildības konstatēšanas metodoloģijā, lai tā rezultātā, no vienas puses, tiktu līdzsvarotas ar mākslīgā intelekta vadītu sistēmu darbību saistīto personu, lietotāju un citu trešo personu tiesiskās intereses, savukārt, no otras, – nepamatoti neierobežotu turpmāku tehnoloģisko progresu.

Minētais cita starpā saskan arī ar publiskas aptaujas datiem, no kuriem izriet, ka civiltiesiskās atbildības regulējums un tā atšķirības starp Eiropas Savienības dalībvalstīm ir viens no primārajiem iemesliem, kas ierobežo vai attur uzņēmumus to sniegtajos pakalpojumos ieviest šāda veida sistēmas.¹ Raksta mērķis ir sniegt vērtējumu par mākslīgā intelekta vadītu sistēmu (viedo sistēmu) operatoru civiltiesiskās atbildības noteikšanu vairojamības modeļa ietvarā, īpašu uzmanību pievēršot diviem dokumentiem – Eiropas Komisijas 2021. gadā izsludinātajam priekšlikumam regulai ar nosaukumu “Mākslīgā intelekta akts”² un 2022. gada izskaņā publicētam priekšlikumam direktīvai ar nosaukumu “Mākslīgā intelekta direktīva”.³ Ar šiem aktiem cita starpā ir paredzēts noteikt kārtību, kādā mākslīgā intelekta vadītas sistēmas operatoram ir pienākums cietušajai personai izpaust tās rīcībā esošo informāciju par kaitējumu nodarījušās sistēmas darbību, kā arī par to, kādā veidā būtu piemērojama mākslīgā intelekta vadītas sistēmas operatora vairojamības prezumpcija gadījumā, ja noteiktas prasības no minētās sistēmas operatora puses netiek izpildītas.

¹ European Commission. European enterprise survey on the use of technologies based on artificial intelligence. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/publication/documents/2020-09/european-enterprise-survey-and-ai-executive-summary.pdf> [aplūkots 01.03.2023.].

² European Commission. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council. Laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts: COM(2021)206, Brussels, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206> [aplūkots 01.03.2023.].

³ European Commission. Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council. On adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence (Artificial Intelligence Liability Directive): COM(2022)496, Brussels, 2022, https://commission.europa.eu/system/files/2022-09/1_1_197605_prop_dir_ai_en.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

Lasītājiem par pārsteigumu vēlamies norādīt, ka raksta ievada pirmo rindkopu nav sarakstījuši ne šī raksta autori, ne arī kāds cits cilvēks, bet gan tehnoloģija, kas balstīta mākslīgā intelekta koncepcijā (liela daļa šo tekstu tagad pārlasis vēlreiz ar lielāku uzmanību). Ievada sākums pirmo reizi Latvijas tiesību literatūras vēsturē ir radīts, izmantojot šādu tehnoloģiju, proti, GPT-3⁴ sistēmas pašģenerēto atbildi uz autoru jautājumu par to, kādēļ no juridiskās noteiktības viedokļa ir svarīgi regulēt mākslīgā intelekta vadītu sistēmu darbību. Vienlaikus pēc sākotnējās atbildes saņemšanas autori GPT-3 sistēmai adresēja pakārtoto jautājumu, lūdzot GPT-3 sistēmu izskaidrot, vai pati GPT-3 sistēma ir spējīga apzināties sniedzamo atbilžu saturu, kas tiek ģenerēta atbilstoši platformas lietotāja sniegtajiem ievaddatiem (t. i., lietotāja uzdotajam jautājumam). Tika saņemta šāda atbilde, kas tiek citēta šeit netulkotā veidā, lai lasītājiem uzskatāmi demonstrētu mākslīgā intelekta izmantotos jēdzienus un no tiem veidotās domas dziļumu: *As a machine learning model, GPT-3 does not have consciousness or self-awareness. It does not have the ability to perceive its environment, have emotions, or experience consciousness. GPT-3 is a software that was trained on a large dataset of text, it can generate text based on patterns and information in the data it was trained on. When it receives a prompt, it processes the input and generates text based on the patterns and information it has learned. It does not have the ability to understand the input or have an opinion about the responses it generates. It is important to remember that GPT-3 is a tool, it can be used to do many things, but it does not have feelings, consciousness, or intentions. It can be used for a wide range of applications, but it's important to use it responsibly and consider the ethical and societal implications of its use.*

Šajā sakarā autori ikvienu šo rindu lasītāju aicina uzdot sev jautājumu par to, vai, viņaprāt, šāda satura pašģenerētas atbildes ir izturējušas t. s. Alana Tēringa (*Alan Turing*) testu.⁵ Neatkarīgi no lasītāju vērtējuma ir redzams, ka uz mākslīgā intelekta balstīti tehnoloģiskie risinājumi arvien biežāk ienāk mūsu sadzīvē, kas savukārt tiesību zinātniekiem un likumdevējiem liek meklēt optimālākos veidus, kā šo sarežģīto jomu regulēt, ievērojot visu pušu pamatotās tiesiskās intereses, vienlaikus neveicinot šo tehnoloģisko attīstības procesu bremsēšanos.

1. Iestrādes vienotam regulējumam

Apzinoties, ka Eiropas Savienības Padome jau 2020. gadā publicēja tās secinājumus par nepieciešamību rast risinājumu mākslīgā intelekta vadītu sistēmu nepārredzamībai, sarežģītībai, neprognozējamības pakāpei un daļēji autonomai darbībai,⁶ kā arī

⁴ OpenAI izstrādātā GPT-3 sistēma, <https://openai.com/api/> [aplūkota 01.03.2023.].

⁵ Tēringa testā (t. s. "imitācijas spēles") tiek pārbaudīta mašīnas spēja demonstrēt uzvedību, kas ir līdzvērtīga cilvēka uzvedībai vai īpaši neatšķirama no tās. Savulaik A. Tēringa bija ierosinājis, ka viens novērotājs (cilvēks) varētu paralēli rakstveidā noturēt saziņu gan ar cilvēku, gan mašīnu, kas ir aprīkota ar spēju pašģenerēt atbildes uz novērotāja uzdotajiem jautājumiem. Novērotājam vienīgi būtu zināms, ka viens no diviem sarunas dalībniekiem ir mašīna, bet novērotājam to nebūtu iespējams jebkādi identificēt, jo novērotāja noturētā saziņa ar sarunas dalībniekiem notiktu vienīgi rakstveidā (piem., izmantojot datora tastatūru un monitoru, kurā tiek atspoguļotas atbildes). Gadījumā, ja novērotājs nespēj droši atšķirt sarunas dalībniekus (t. i., otru cilvēku no mašīnas), iespējams atzīt, ka mašīna ir izturējusi Tēringa testu.

⁶ Eiropas Savienības Padome. Prezidentvalsts secinājumi – Pamattiesību harta saistībā ar mākslīgo intelektu un digitālajām pārmaiņām, 11481/20, 2020, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11481-2020-INIT/lv/pdf> [aplūkoti 01.03.2023.].

Eiropas Parlamenta rezolūciju saturu mākslīgā intelekta jomā par ētiku,⁷ atbildību,⁸ autortiesībām,⁹ šādu sistēmu lietošanas iespējamību krimināllietās¹⁰ un izglītības, kultūras un audiovizuālajā nozarē,¹¹ ir vienīgi likumsakarīgi, ka Eiropas Savienības institūcijas ir turpinājušas līdzdarboties izvērtējumā par to, kādā veidā un ar kādu juridisku instrumentu starpniecību būtu pamatoti regulēt attiecīgās nozares turpmāku attīstību. Secīgi 2022. gadā noslēdzās Eiropas Komisijas 2020. gadā publicētajā “baltajā grāmatā”¹² pausto ierosinājumu publiskā apspriede,¹³ kas savukārt ir bijusi pamats jau raksta ievaddaļā minētās “Mākslīgā intelekta direktīvas”¹⁴ izstrādei.

Lai novērstu iespējamus pārpratumus, jāņem vērā: lai arī “Mākslīgā intelekta akts” un “Mākslīgā intelekta direktīva” ir savstarpēji saistīti, tiem ir atšķirīgs piemērošanas tvērums un jautājumu loks, uz kuriem tos ir paredzēts attiecināt. Proti, ar “Mākslīgā intelekta aktu” pamatā ir paredzēts ieviest saskaņotus noteikumus par mākslīgā intelekta vadītu sistēmu laišanu tirgū, tajā skaitā aptverot jautājumu loku, kas ir attiecināmi uz pieļaujamajām mākslīgā intelekta vadītu sistēmu “riska” kategorijām,¹⁵ kritērijiem, kurus nepieciešams ievērot šādu sistēmu izstrādātājiem un to lietotājiem, kā arī šādām sistēmām izvirzāmajām atbilstības prasībām un cilvēku virsvadību kopumā. Savukārt ar “Mākslīgā intelekta direktīvu” starpniecību ir paredzēts harmonizēt Eiropas Savienības dalībvalstu ārpuslīgumiskās (delikttiesiskās) atbildības regulējumu, kas būtu piemērojams gadījumos, kad kaitējuma radītājs ir mākslīgā intelekta vadīta sistēma. Tā, piemēram, ar “Mākslīgā intelekta direktīvu” ir paredzēts ieviest vienotus noteikumus par pierādījumu izprasīšanas kārtību no šādu sistēmu operatoriem nodarīta kaitējuma gadījumā, kā arī par iespējamību prezumēt šādu sistēmu operatoru vainojamību gadījumā, ja izpildās konkrēti priekšnoteikumi, kas attaisno vainojamības prezumpcijas

⁷ Eiropas Parlamenta 2020. gada 20. oktobra rezolūcija ar ieteikumiem Komisijai par mākslīgā intelekta, robotikas un saistīto tehnoloģiju ētisko aspektu satvaru, 2020/2012(INL), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0275_LV.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

⁸ Turpat.

⁹ Eiropas Parlamenta 2020. gada 20. oktobra rezolūcija par intelektuālā īpašuma tiesībām saistībā ar mākslīgā intelekta tehnoloģiju attīstību, 2020/2015(INI), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0277_LV.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

¹⁰ Eiropas Parlamenta ziņojuma projekts par mākslīgo intelektu krimināltiesībās un policijas un tiesu iestāžu īstenoto mākslīgā intelekta izmantošanu krimināllietās, 2020/2016(INI), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0405_LV.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

¹¹ Eiropas Parlamenta ziņojuma projekts par mākslīgo intelektu izglītības, kultūras un audiovizuālajā nozarē, 2020/2017(INI), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0238_LV.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

¹² Eiropas Komisija. Baltā grāmata par mākslīgo intelektu. Eiropas pieeja – izcilība un uzticēšanās. COM(2020), Brisele, 2020, https://commission.europa.eu/system/files/2020-03/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_lv.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

¹³ European Commission. Liability rules for Artificial Intelligence – The Artificial Intelligence Liability Directive (AILD), https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13601-Liability-rules-for-Artificial-Intelligence-The-Artificial-Intelligence-Liability-Directive-AILD_en [aplūkots 01.03.2023.].

¹⁴ European Commission. Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council. On adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence (Artificial Intelligence Liability Directive): COM(2022)496, Brussels, 2022, https://commission.europa.eu/system/files/2022-09/1_1_197605_prop_dir_ai_en.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

¹⁵ Tā, piemēram, saskaņā ar Mākslīgā intelekta akta II sadaļas “Aizliegta mākslīgā intelekta prakse” 5. pantu ir aizliegta “[...] tādas AI [mākslīgā intelekta vadītas sistēmas – autoru piebilde] sistēmas laišana tirgū, nodošana ekspluatācijā vai lietošana, kura izmanto subliminālus paņēmienus, lai būtiski iespaidotu personas uzvedību tādā veidā, kas šai vai citai personai rada vai var radīt fizisku vai psiholoģisku kaitējumu”, u. c.

piemērošanu. Pirms pievērsties turpmākam izvērtējumam par “Mākslīgā intelekta direktīvas” ietekmi uz Eiropas Savienības dalībvalstu ārpuslīgumiskās atbildības regulējuma piemērošanas metodiku, jāņem vērā pašas direktīvas ievaddaļā atzīto.

Proti, kā tas minēts “Mākslīgā intelekta direktīvas” ievaddaļā, attiecīgās direktīvas izstrāde ir saistāma ar to, ka “[...] pašreizējie valstu pieņemtie atbildības noteikumi, jo īpaši attiecībā uz atbildību par vainu, nav piemēroti, lai izskatītu prasības par saukšanu pie atbildības par kaitējumu, ko radījuši MI [mākslīgā intelekta vadītu sistēmu – autoru piebilde] iespējoti ražojumi un pakalpojumi. Saskaņā ar šādiem noteikumiem cietušajiem ir jāpierāda kaitējumu nodarījušās personas nelikumīga [neatļauta – autoru piebilde] darbība vai bezdarbība [...], taču mākslīgā intelekta īpašo iezīmju, piemēram, sarežģītības, autonomijas un nepārredzamības (tā sauktais “melnās kastes efekts”) dēļ cietušajiem var būt sarežģīti vai pārmērīgi dārgi identificēt atbildīgo personu un pierādīt, ka ir konstatējami priekšnoteikumi, lai prasība par saukšanu pie atbildības būtu sekmīga [...], jo īpaši gadījumos, kad tiek prasīta kompensācija, cietušajiem varētu rasties ļoti augstas sākotnējās izmaksas un tie varētu saskarties ar ievērojami garāku tiesvedības procesu salīdzinājumā ar lietām, kurās nav iesaistīts MI [mākslīgā intelekta vadītas sistēmas – autoru piebilde]”.

No minētā savukārt atzīstams, ka “Mākslīgā intelekta direktīvas” pamatmērķis ir saistāms, t. sk. ar atvieglotu noteikumu attiecināšanu uz pierādījumu iegūšanas veidu un kārtību tām personām, kas pirmšķietami ir cietušas no mākslīgā intelekta vadītas sistēmas nodarīta kaitējuma. Tomēr jāņem vērā, ka prezumpciju par mākslīgā intelekta vadītas sistēmas operatora vainojamību (un cēloniskā sakara esamību, kas rakstā tiks aplūkots vēlāk) nav paredzēts piemērot pēc noklusējuma visos dzīves gadījumos (vismaz pagaidām), bet vienīgi tad, kad ir izpildījušies konkrēti priekšnoteikumi, kas šādas vainojamības prezumpcijas piemērošanas iespējamību attaisno.

2. Viedo sistēmu operatoru vainojamības modelis

Kā zināms, vispārējā atbildības modelī (t. i., atbildībā par vainu) tieši ar vainas pakāpju analīzi un izvērtējumu par personas īstenotās rīcības atbilstību saprātīgas personas standartam tiek noteikts, vai personas īstenotā rīcība atbilst prasītajai rūpībai, kādu objektīvi bija nepieciešams ievērot. Norādāms, ka minētais prasītās rūpības standarts ir atrodams tieši tiesību normās vai arī tas izriet no tiesību principiem, sistēmas.¹⁶ Tā, piemēram, gadījumā, ja ir konstatējams, ka personas īstenotā rīcība neatbilst saprātīgas personas standartam¹⁷ un tā ir cēloniskā sakarā ar citai personai nodarītu kaitējumu, tad attiecīgajai personai ir pamats piemērot civiltiesisko atbildību par tās rīcības rezultātā nodarīto kaitējumu. Tādējādi var piekrist norādei, ka

¹⁶ Kārklīšs J. Vainas, prettiesiskas rīcības un atbildības ideja privāttiesībās. Latvijas Universitātes žurnāls. Juridiskā zinātne. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, Nr. 8, 156. lpp.

¹⁷ Jēdziens “saprātīgas personas standarts” kā ģenerālklauzula katrā dzīves situācijā tiesību normu piemērotājam ir jāpiepilda ar saturu. Saprātīgas personas standartu kā uzvedības mērauklu ir iespējams izmantot, piemēram, lai sniegtu atbildi uz jautājumu, vai un kādā veidā konkrēta persona ir ievērojusi tiesību normā noteiktā pienākuma izpildi, kas savukārt, neskatoties uz tiesību normā noteiktā pienākuma izpildi, ir rezultējies ar kaitējuma nodarīšanu citai personai. Sk. sīkāk: Torgāns K., Kārklīšs J., Bitāns A. Līgumu un deliktu problēmas Eiropas Savienībā un Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 111., 289. lpp.; sk. arī: Cees van Dam. European Tort Law. 2nd edition, Oxford: University Press, 2013, p. 234.

vainojamības koncepta galvenais izpētes objekts ir personas neatļauta uzvedība, kura cēloniski saistāma ar negatīvu seku radīšanu citas personas ar likumu aizsargātajām interesēm (mantiskajiem un nemantiskajiem labumiem).¹⁸

Ja minēto būtu paredzēts attiecināt uz viedo sistēmu operatoru prasītās rūpības standarta noteikšanu, rodas pamatots jautājums – kā šādu standartu noteikt?¹⁹ Varētu iedomāties, ka šādu sistēmu operatoru prasītā rūpība būtu saistāma ar jau citviet izskanējušajām norādēm par šādu sistēmu caurredzamību, izskaidrojāmību, noteikta līmeņa drošumu, cilvēku virsvadību u. c.²⁰ Zināmu noteiktību šajos jautājumos paredzēts ieviest ar jau rakstā pieminēto Mākslīgā intelekta aktu, ko Eiropas Komisija secīgi ir izstrādājusi kā alternatīvu sākotnējam Eiropas Parlamenta ierosinājumam par “mākslīgajam intelektam piemērojamo civiltiesiskās atbildības režīmu”.²¹ Vienlaikus, lai arī ar Mākslīgā intelekta aktu nav paredzēts regulēt jautājumus par civiltiesiskās atbildības piemērošanu viedās sistēmas nodarīta kaitējuma gadījumā, jāņem vērā, ka jau no Mākslīgā intelekta akta ievaddaļā raksturotā regulējuma mērķa ir iespējams gūt priekšstatu ne tikai par nākotnē izvirzāmo prasību kopumu, ko būs nepieciešams ievērot konkrētas viedās sistēmas laišanai Eiropas Savienības vienotajā tirgū vai šādu sistēmu izmantošanai konkrēta pakalpojuma sniegšanai,²² bet arī, piemēram, par šādām sistēmām izvirzāmajām īpašībām, īpaši akcentējot šādu sistēmu “drošumu” un “atbilstību tiesību aktiem par pamattiesībām”, kā arī šādu sistēmu “uzticamību” u. c.²³ Tādējādi atzīstams, ka, lai arī Mākslīgā intelekta akta noteikumi tiešā tekstā neparedz veidu un kārtību, kādā ir nosakāma viedās sistēmas operatora civiltiesiskā atbildība, minētais noteikumu kopums varētu tikt izmantots, lai noteiktu viedo sistēmu operatoriem izvirzāmā prasītās rūpības standarta robežas, kas savukārt būtu attiecināms uz šādu sistēmu operatoriem.²⁴

¹⁸ Brants E. Vainas un tās pakāpju nozīme civiltiesiskās atbildības kontekstā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2022, 7. lpp.

¹⁹ Kārklīņš J., Purmalis R. Mākslīgais intelekts un civiltiesiskā atbildība. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 246. lpp.

²⁰ European Commission. Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. Brussels, 2019, pp. 15–20, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d3988569-0434-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF> [aplūkots 01.03.2023.].

²¹ European Parliament. Report with recommendations to the Commission on a civil liability regime for artificial intelligence: 2020/2014(INL). Brussels, 2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0276_LV.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

²² Tā, piemēram, Mākslīgā intelekta akta III sadaļas 2. nodaļa “Prasības augsta riska AI [mākslīgā intelekta – autoru piebilde] vadītām sistēmām” nosaka prasības pēc riska pārvaldības sistēmas, šādu sistēmu darbības pārredzamības, cilvēka virsvadības u. c., vienlaikus arī Mākslīgā intelekta akta III sadaļas 5. nodaļa “Standarti, atbilstības novērtēšana, sertifikāti, reģistrācija” paredz pasākumu kopumu, kas veicams pirms augsta riska mākslīgā intelekta vadītas sistēmas ekspluatēšanas Eiropas Savienībā.

²³ European Commission. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council. Laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts: COM(2021)206, Brussels, 2021, p. 3, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206> [aplūkots 01.03.2023.].

²⁴ Tā, piemēram, ar Mākslīgā intelekta akta 13. pantu “Pārredzamība un informācijas sniegšana lietotājiem” ir paredzēts noteikt pienākumu nodrošināt šādu sistēmu darbību pārredzamību. Savukārt saskaņā ar Mākslīgā intelekta akta 14. pantu “Cilvēka virsvadība” ir paredzēts noteikt, ka augsta riska mākslīgā intelekta vadītas sistēmas ir nepieciešams projektēt un izstrādāt tādējādi, lai nodrošinātu cilvēku spēju īstenot efektīvu pārraudzību pār šādu sistēmu darbību u. c.

Saistībā ar minēto vietā būtu pakavēties pie plānotās Mākslīgā intelekta direktīvas, kuras mērķis ir atsevišķā daļā harmonizēt Eiropas Savienības dalībvalstu privāto tiesību regulējumu jautājumos, kas ir saistāmi ar civiltiesiskās atbildības konstatēšanu viedo sistēmu nodarīta kaitējuma gadījumā. Uzreiz gan jābilst, ka ar Mākslīgā intelekta direktīvas starpniecību nav paredzēts ieviest atsevišķu, īpaši niansētu regulējumu viedo sistēmu operatoru civiltiesiskās atbildības noteikšanai (kā to bija paredzēts īstenot ar Eiropas Parlamenta ierosinājumu par “mākslīgajam intelektam piemērojamo civiltiesiskās atbildības režīmu”). Tomēr, neskatoties uz minēto, ar Mākslīgā intelekta direktīvas starpniecību ir paredzēts harmonizēt noteikumu kopumu, kas būtu attiecināms uz tādiem civiltiesiskās atbildības piemērošanas priekšnoteikumiem kā vainojamība un cēloniskais sakars.

Proti, kā tas izriet no Mākslīgā intelekta direktīvas 3. panta pirmās daļas, tad dalībvalsts tiesām ir piešķirama kompetence pieņemt lēmumu izprasīt (t. i., nodrošināt) viedās sistēmas darbību raksturojošu informāciju gadījumā, ja tiesā ar šādu lūgumu ir vērsusies cietusi persona, kurai šādu informāciju sākotnēji nav sniedzis viedās sistēmas operators vai arī tās lietotājs. Savukārt gadījumā, ja viedās sistēmas operators vai lietotājs, pret kuru tiek celta prasība par nodarītā kaitējuma kompensēšanu, neizpilda šādu valsts tiesas rīkojumu par pierādījumu izprasīšanu, tad atbilstoši Mākslīgā intelekta direktīvas 3. panta piektajai daļai ir iespējams prezumēt viedās sistēmas operatora vai lietotāja vainojamību saistībā ar nodarīto kaitējumu. Turklāt, kā tas izriet no Mākslīgā intelekta direktīvas paskaidrojošās sadaļas, tad iespējamība prezumēt viedās sistēmas operatora vai lietotāja vainojamību ir saistāma ar nolūku rast “[...] efektīvus līdzekļus, kā identificēt iespējamās atbildīgās personas un prasībai svarīgus pierādījumus [...] tajā pašā laikā šādi līdzekļi palīdz izslēgt kļūdaini identificētus iespējamus atbildētājus un tādējādi ietaupīt laiku un izmaksas iesaistītajām pusēm un samazināt tiesām izskatāmo lietu skaitu”.²⁵

Vienlaikus jābilst, ka šāda pieeja lielā mērā atbilst tam, ka tieši viedās sistēmas operatora vai lietotāja “varas sfērā” atrodas informācija par strīdīgiem apstākļiem (t. i., tie, kas ir saistāmi ar viedās sistēmas darbību, kura ir radījusi kaitējumu), kas tādējādi no cietušā interešu aizsardzības viedokļa attaisno iespējamību prezumēt operatora vainojamību, ko savukārt viedās sistēmas operators ir tiesīgs atspēkot. Turklāt arī no taisnīguma principa pierādīšanas smagumu, kas gulstas uz prasītāju, lielā mērā var samazināt, bet dažreiz pat pārcelt uz atbildētāju.²⁶ Lai arī saskaņā ar Mākslīgā intelekta direktīvas noteikumiem, izpildoties konkrētiem priekšnoteikumiem, ir paredzēts noteikt iespējamību prezumēt viedo sistēmu operatoru un lietotāju vainojamību, tas neizslēdz minēto sistēmu operatoru un lietotāju spēju tiesvedībā pierādīt (t. i., atspēkot pieņēmumu par vainojamību), ka to rīcībā saistībā ar nodarīto kaitējumu nav konstatējama nedz neuzmanība, nedz ļauns nolūks. Vienlaikus gan jānorāda, ka vainas prezumpcijas modelis pieļauj situāciju, ka iespējamais tiesību pārkāpējs nav spējīgs atspēkot prezumpciju, kas var novest pie civiltiesiskās atbildības iestāšanās, lai gan patiesībā operatora darbībās nav konstatējama ne uzmanība, ne

²⁵ European Commission. Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council. On adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence (Artificial Intelligence Liability Directive): COM(2022)496, Brussels, 2022, p. 12, https://commission.europa.eu/system/files/2022-09/1_1_197605_prop_dir_ai_en.pdf [aplūkots 01.03.2023.].

²⁶ Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: E. Pīpiņa un J. Upmaņa grāmatu un nošu spiestuve, 1933, 342. lpp.

nodoms (tātad persona ir darbojusies, ievērojot saprātīgas personas standartu), taču tas vienkārši nespēj to pierādīt civilprocesuālajā kārtībā.

No minētā savukārt atzīstams, ka viedo sistēmu operatoru (un lietotāju) civiltiesiskās atbildības piemērošanas kontekstā arī turpmāk īpaša uzmanība būs pievēršama jautājumiem par ģenerālklausulas – saprātīgas personas standarta – piepildīšanu ar saturu un ar to saistītu objektīvi pierādītu faktu konstatāciju. Turklāt, kā tas ir atzīts tiesu praksē, tad atklāta (nenoteikta) juridiska jēdziena satura piepildīšanai izmantojami dažādi tiesību avoti, tostarp normatīvie akti un tiesu prakse, kā arī ārpus tiesību normām esoši avoti, piemēram, morāle, sociālās vērtības, lietu dabiskā kārtība u. c.²⁷ Līdzīgi arī tiesību doktrīnā uzsvērts, ka, piemēram, ģenerālklausulu satura piepildīšanā būtiska nozīme var būt tiesību doktrīnā un judikatūrā paustajām atziņām, kas katrā ziņā var dot zināmas vadlīnijas tiesību piemērotājam taisnīga nolēmuma pieņemšanai.²⁸ Saistībā ar minēto norādāms, ka ģenerālklausulas konkretizācijā varētu tikt izmantots ne tikai Mākslīgā intelekta akts un tajā ietvertais noteikumu kopums par šādām sistēmām izvirzāmajām drošības prasībām u. c., bet arī, piemēram, Eiropas Komisijas ekspertu grupas (HLEG) relatīvi nesēnā pagātnē izdarītie secinājumi, kas publicēti materiālā “Ēikas vadlīnijas uzticamam mākslīgajam intelektam”,²⁹ u. c. Tāpat arī centienos konkretizēt “saprātīgas personas standartu” tvērumu viedo sistēmu operatoru (un lietotāju) rīcības izvērtējuma kontekstā ir iespējams izmantot jau Eiropas deliktu tiesību principos³⁰ norādītos kritērijus, kas cita starpā aptver personas īstenotās rīcības bīstamību, darbības veicēja prezumējamās zināšanas, nodarītā aizskāruma paredzamību, drošības pasākumu vai alternatīvu darbību veikšanas iespējamību u. c. Secīgi minētie avoti ir izmantojami kā pieturas punkti gadījumā, kad ir veicams izvērtējums par viedās sistēmas operatora (un lietotāja) uzvedību kā vienu no vainojamības konceptā ietilpstošajiem kritērijiem, lai secinātu, vai īstenotā uzvedība pārkāpj saprātīgas personas uzvedības standartu, un, ja jā, tad – vai tā ir cēloniski saistīta ar nodarīto kaitējumu citas personas ar likumu aizsargātajām interesēm.

Vienlaikus jāņem vērā, ka iespējamība prezumēt viedās sistēmas operatora (un lietotāja) vainojamību nav vienīgais, ko ir paredzēts harmonizēt starp visām Eiropas Savienības dalībvalstīm. Proti, kā tas izriet no šī brīža piedāvātā Mākslīgā intelekta direktīvas 4. panta satura, ir paredzēts, ka, iestājoties konkrētiem priekšnoteikumiem, Eiropas Savienības dalībvalstu tiesām būs iespējams prezumēt cēlonisko sakaru starp

²⁷ Sk.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 27.05.2014. spriedums lietā Nr. SKC-102/2014, 10. punkts.

²⁸ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 70.–72. lpp.

²⁹ Tā, piemēram, “uzticamu” mākslīgā intelekta vadītu sistēmu raksturo tādas pazīmes (principi) kā cilvēka virsvadība, tehniskā noturība, drošums, privātums, atbilstoša datu pārvaldība, pārredzamība un tehniskā izskaidrojama, sk. sīkāk: European Commission. Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology. Ethic Guidelines for trustworthy AI. Brussels, 2019, p. 14, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d3988569-0434-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF> [aplūkots 01.03.2023.]; līdzīgi arī saskaņā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) 2019. gadā publicēto ieteikuma rakstu par “mākslīgo intelektu” atzīts, ka mākslīgā intelekta vadītām sistēmām un to darbībai ir jābūt pārredzamai un izskaidrojamai, tas ir, tādai, lai būtu iespējams nodrošināt cilvēku virsvadību un atbilstošu pārraudzību, sk. sīkāk: OECD Legal instruments. Recommendation for the Council on Artificial Intelligence: OECD/LEGAL/0449, 2019, Article 1.3., <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449> [aplūkots 01.03.2023.].

³⁰ Principles of European Tort Law. Art. 4:102, <http://www.egtl.org/docs/PETL.pdf> [aplūkots 01.03.2023.].

viedās sistēmas operatora (un lietotāja) īstenoto rīcību un tās rezultātā nodarīto kaitējumu citas personas ar likumu aizsargātajām interesēm. Tomēr, pirms pievērsties turpmākam izvērtējumam par cēloniskā sakara prezumēšanas iespējamību atbilstoši Mākslīgā intelekta direktīvā noteiktajam, sākotnēji norādāms uz jau tiesību doktrīnā pausto viedokli, ka cēloniskā sakara prezumpcija (un tās piemērošana) ir attaisnojama arī zinātniskās vai faktoloģiskās nenoteiktības gadījumos, kad, piemēram, kaitējums nav radies saistībā ar konkrētu personas rīcību (t. i., piemēram, aktīvu viedās sistēmas operatora īstenotu pārraudzību pār viedās sistēmas darbību u. c.), bet gan saistībā ar tās atbildības sfērā ietilpstošu rīcības rezultātu vai lietu īpašību dēļ (t. i., piemēram, viedās sistēmas operatora pienākumu nodrošināt šādas sistēmas paredzamību u. c.).³¹ Vienlaikus uzsvērts, ka personām, kuras izmanto lietas vai resursus, lai gūtu mantisku vai personisku labumu, ir nepieciešams atbildēt par tiesību aizskārums un apdraudējumu, kas rodas tā rezultātā.³² Saistībā ar minēto atzīstams, ka apsvērumi par “zinātnisko vai faktoloģisko” nenoteiktību tiešā veidā ir attiecināmi uz viedajām sistēmām, tā ka tām ir raksturīga zināma neparedzamības³³ pakāpe.

Savukārt, ja raugās uz Mākslīgā intelekta direktīvas 4. pantā noteikto, tad ir paredzēts, ka Eiropas Savienības dalībvalstu tiesas, lai piemērotu atbildības noteikumus kaitējuma kompensācijas prasībai, varēs prezumēt cēloniskā sakara esamību starp atbildētāja rīcību un mākslīgā intelekta vadītās sistēmas radīto iznākumu vai mākslīgā intelekta vadītās sistēmas nespēju radīt iznākumu (t. i., ar to saistīto kaitējumu), ja: (a) prasītājs būs pierādījis atbildētāja vainojamību (vai arī nacionālā tiesa to būs prezumējusi saskaņā ar Mākslīgā intelekta direktīvas 3. panta piektajā daļā noteikto), (b) ir pamatoti atzīstams, ka atbildētāja vainojamība ir ietekmējusi mākslīgā intelekta vadītās sistēmas darbību, (c) prasītājs ir pierādījis, ka mākslīgā intelekta vadītās sistēmas darbība ir radījusi kaitējumu. Skaidrības labad norādāms, ka cēloniskā sakara prezumpcija pamatā būs attiecināma tikai un vienīgi uz tādām mākslīgā intelekta vadītām sistēmām, kuras saskaņā ar Mākslīgā intelekta akta noteikumiem būs kvalificējas kā “augsta” riska sistēmas, jo, kā tas izriet no Mākslīgā intelekta direktīvas 4. panta piektās daļas, tad cēloniskā sakara prezumpcijas attiecināšana uz tādām mākslīgā intelekta vadītām sistēmām, kas nav “augsta” riska sistēmas, būs iespējama vienīgi gadījumā, ja, nacionālās tiesas ieskatā, būs atzīstams, ka cietušajai personai (prasītājam) cēlonības pierādīšana radīs pārmērīgu slogu, kas nav savienojams ar tās tiesisko interešu efektīvu realizāciju.

Minētais uzskatāmi ilustrē, ka cēloniskā sakara prezumpcija (tāpat kā prezumpcija par viedās sistēmas operatora (vai lietotāja) vainojamību) nav piemērojama pēc noklusējuma visos dzīves gadījumos, bet gan vienīgi situācijās, kad ir izpildījušies konkrēti likumā paredzēti priekšnoteikumi. Proti, kā tas izriet no Mākslīgā intelekta direktīvas noteikumu savstarpējā kopsakara, cēloniskā sakara prezumpcijas piemērošanas iespējamība pamatā ir atkarīga no tā, vai kaitējumu cietusi persona (prasītājs) būs pierādījusi viedās sistēmas operatora (vai lietotāja) vainojamību, vai arī gadījumā, ja minētās sistēmas operators vai lietotājs (atbildētājs) nebūs nodrošinājis attiecīgās

³¹ Kubilis J. Latvijas deliktu tiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2016, 182. lpp.

³² Koziol H. Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective. Vienna: Sramek Verlag Kg, 2012, p. 136; sk. arī: Kubilis J. 2016, 182. lpp.

³³ Turner J. Robot Rules: Regulating Artificial Intelligence. Palgrave Macmillan, 2018, p. 56; sk. arī: Kārklīņš J., Purmalis R. 2020, 245. lpp.

nacionālās tiesas pieprasījuma izpildi par informācijas atklāšanu par attiecīgās viedās sistēmas darbību (sal. ar Mākslīgā intelekta direktīvas 3. panta piekto daļu).

Vienlaikus, kā tas izriet no Mākslīgā intelekta direktīvas 4. panta otrās daļas un trešās daļas, tad prasījumos par kaitējuma kompensāciju, kas ir vērsta pret “augsta” riska mākslīgā intelekta vadītas sistēmas operatoru (vai lietotāju), ir definēti papildu kritēriji (pazīmes), kurām izpildoties ir atzīstams, ka attiecīgās personas ir “vainojamas” par viedās sistēmas darbības rezultātā nodarīto kaitējumu. Tādējādi cietušajai personai (prasītājam) sākotnēji jāpierāda, ka, piemēram, mākslīgā intelekta vadītas sistēmas operators nav nodrošinājis šādas sistēmas projektēšanu un izstrādāšanu tā, lai tā atbilstu Mākslīgā intelekta akta 13. pantā noteiktajām pārredzamības prasībām,³⁴ vai arī to, ka šādas sistēmas lietotājs mākslīgā intelekta vadītā sistēmā ir ievadījis tādus tā kontrolē esošus ievaddatus, kuri nav atbilstoši šādas sistēmas paredzētajam izmantošanas nolūkam saskaņā ar Mākslīgā intelekta akta 29. panta trešo daļu,³⁵ u. c. Tādējādi atzīstams, ka, lai arī no vienas puses ar cēloniskā sakara prezumēšanu ir paredzēts “atvieglot” pierādīšanas nastu, kas gulstas uz kaitējuma cietušo personu (prasītāju), tas jebkurā gadījumā neizslēdz nepieciešamību konstatēt konkrētu priekšnoteikumu iestāšanos, lai varētu tikt prezumēta cēlonība starp viedās sistēmas operatora (vai lietotāja) īstenoto rīcību un viedās sistēmas darbības rezultātā nodarīto kaitējumu citai personai.

Saistībā ar minēto diskutabls ir jautājums par to, cik ļoti šādu papildu kritēriju izvirzīšana veicina šādas prezumpcijas piemērošanas iespējamību kopumā. Proti, lai arī Mākslīgā intelekta direktīvas pamatmērķis ir saistāms ar atvieglotu noteikumu radīšanu iespējamajiem prasītājiem (t. i., atvieglot uz tiem attiecināmo pierādīšanas pienākumu), šādas prezumpcijas piemērošanas iespējamība var tikt liegta, ja atbilstoši Mākslīgā intelekta direktīvas 4. panta ceturtajai daļai viedās sistēmas operators (vai lietotājs) kā atbildētājs pierāda, ka cietušās personas (prasītāja) rīcībā ir “pietiekami pierādījumi un zinātība”, lai pati cietusī persona kā prasītājs varētu pierādīt cēlonību starp viedās sistēmas operatora (vai lietotāja) īstenoto rīcību un viedās sistēmas darbības rezultātā nodarīto kaitējumu.

Pagaidām ir pārāgri spriest par to, kādu ietekmi uz vēl izskatāmām lietām varētu atstāt šādu atbildētāja iebildumu paušana, kā arī par to, kas aptveras ar apzīmējumu “pietiekami pierādījumi”. Cik “pietiekami” ir pietiekami? Turklāt nevar izslēgt, ka šādu atbildētāja paustu iebildumu gadījumā teorētiski varētu nonākt pie slēdziena, kas nebūtu savienojams ar Mākslīgā intelekta direktīvas mērķi. Proti, ja reiz viedās sistēmas operators pierāda, ka cietušās personas rīcībā ir “pietiekami pierādījumi un zinātība”, lai attiecīgā persona varētu pierādīt cēlonības esamību starp viedās sistēmas operatora rīcību un cietušajai personai nodarīto kaitējumu, tad, lai arī tādējādi tiktu izslēgta cēloniskā sakara prezumēšana, faktiski paša atbildētāja sniegtie iebildumi varētu tikt interpretēti kā netieša cēlonības atzīšana. Tomēr jāņem vērā, ka šāds normu piemērošanas rezultāts nebūtu savienojams ar Mākslīgā intelekta direktīvas

³⁴ Mākslīgā intelekta akta 13. panta pirmā daļa noteic, ka “Augsta riska AI [mākslīgā intelekta – autoru piebilde] sistēmas projektē un izstrādā tā, lai nodrošinātu, ka to darbība ir pietiekami pārredzama, lai lietotāji varētu interpretēt sistēmas iznākumus un tos pienācīgi izmantot. Ir jānodrošina atbilstošs pārredzamības veids un pakāpe, lai panāktu atbilstību attiecīgajiem lietotāja un sagādātāja pienākumiem, kas noteikti šīs sadaļas 3. nodaļā”.

³⁵ Mākslīgā intelekta akta 29. panta trešā daļa noteic, ka “[...] ciktāl lietotājs īsteno kontroli pār ievaddatiem, lietotājs nodrošina, lai ievaddati būtu atbilstoši, ņemot vērā augsta riska AI sistēmai paredzēto nolūku”.

jēgu un būtību, jo šādiem atbildētāja iebildumiem pret iespējamās cēloniskā sakara prezumpcijas piemērošanu būtu jāaprobežojas tikai un vienīgi ar konstatējumu (norādi), ka prasītājs ir pietiekami kompetents (zinošs), lai pats spētu pierādīt apstākļu kopumu, kas liecina par cēloniskā sakara esamību ar prasītājam nodarīto kaitējumu. Tādējādi gadījumā, ja prasītājs atbilstoši tā rīcībā esošajiem resursiem vai zinātībai objektīvi, bet, abstrakti vērtējot, ir apveltīts ar kompetenci pierādīt cēlonības esamību, nebūtu pamata cēloniskā sakara prezumpcijas piemērošanai. Savukārt situācijā, kad prasītājam nepiemīt attiecīgā kompetence (piem., nav pieejamas tehniskās informācijas, kas raksturo viedās sistēmas darbību u. c., kā arī nav nepieciešamās zinātniskās attiecīgajā jomā), tas būtu pamats, lai saskaņā Mākslīgā intelekta direktīvas noteikumiem tiktu piemērota cēloniskā sakara prezumpcija, kuru (cēlonisko sakaru) atbildētājs savukārt būtu tiesīgs atspēkot.

Tādējādi atklāts paliek jautājums, vai turpmākā likumdošanas procesā nav ieviešami papildinājumi Mākslīgā intelekta direktīvā ietvertajā regulējumā par cēlonības prezumēšanas iespējamību un viedo sistēmu operatoru (un lietotāju) spējam iebilst pret šādas prezumpcijas piemērošanu. Pavisam iespējams, minētais būtu atrisināms ar redakcionālu precizējumu ieviešanu Mākslīgā intelekta direktīvas tekstā, konkrēti nosakot, ka iespējama atbildētāja iebildumu paušana pret cēloniskā sakara prezumpcijas piemērošanu jebkurā gadījumā nav saistāma ar tādas informācijas atklāšanu, kas tieši vai netieši liecinātu par noteiktu apstākļu sakritumu (t. i., cēlonību) saistībā ar prasītājam nodarīto kaitējumu, bet gan kā atbildētāja norāde, ka: 1) prasītāja rīcībā ir “pietiekama informācija” (precizējot attiecīgā informācijas kopuma absolūto “minimumu”); 2) prasītājs ir apveltīts ar nepieciešamo “zinātību” (precizējot, vai šāda zinātība ir attiecināma uz izpratni par attiecīgās sistēmas tehniskajiem parametriem un darbības specifiku vai ar to ir aptverts kas cits).

Vienlaikus atsevišķi izvērtējams, kā šāda cēlonības prezumpcijas piemērošana būtu īstenojama procesuāli, ņemot vērā to, ka līdzšinējā Mākslīgā intelekta direktīvas redakcija vienīgi noteic, ka dalībvalsts tiesas būs tiesīgas prezumēt cēloniskā sakara esamību, ja būs iestājušies konkrēti priekšnoteikumi, bet nenosaka, vai iztiesājošās tiesas sastāvam par šādu konstatējumu būtu nepieciešams pieņemt kādu atsevišķu procesuālu nolēmumu, un, ja būtu, tad kādu? Un vai šādu tiesas nolēmumu būs iespējams pārsūdzēt, un, ja būs, tad kādā kārtībā? Minētās nianšes nenoliedzami ir turpmākas diskusijas vērtas un vienlaikus precizējamas turpmākā likumdošanas procesā, tādējādi ieviešot noteiktību tajā, vai saistībā ar šādu cēlonības prezumpcijas piemērošanu (un iespējamību vēlāk to nepiemērot saistībā ar atbildētāja paustiem pamatotiem iebildumiem) būs nepieciešams ieviest papildinājumus Civilprocesa likumā. Vienlaikus, kā zināms, Latvijas civiltiesībām nav raksturīga iespējama prezumpciju “atmešana” gadījumā, ja lietas dalībnieks, uz kuru ir attiecināma konkrēta normatīvajā aktā noteikta prezumpcija, ir paudis iebildumus par šādas prezumpcijas piemērošanas iespējamību.

Kopsavilkums

1. Mākslīgā intelekta akts ir atzīstams par vērā ņemamu iestrādni gaidāmajam regulējumam, ar kura starpniecību cita starpā plānots viedo sistēmu operatoriem (un lietotājiem) noteikt izvīrājamo pienākumu kopumu, lai mākslīgā intelekta

- vadītas sistēmas varētu tikt brīvi laistas Eiropas Savienības vienotajā tirgū un izmantotas konkrēta pakalpojuma sniegšanai.
2. Lai arī Mākslīgā intelekta akts neregulē jautājumus, kas skartu civiltiesiskās atbildības piemērošanas metodiku mākslīgā intelekta vadītas sistēmas nodarīta kaitējuma gadījumā, noteikumi par mākslīgā intelekta vadītu sistēmu “drošību”, “caurredzamību”, “uzticamību” u. c. ir izmantojami, lai definētu viedo sistēmu operatoriem izvirzāmā “prasītās rūpības” standarta robežas, kas savukārt būtu attiecināms uz šādu sistēmu operatoriem.
 3. Viedo sistēmu operatoru “prasītās rūpības” standarta konkretizācijā ir iespējams izmantot jau materiālā “Ētikas vadlīnijas uzticamam mākslīgajam intelektam” paustās atziņas, vienlaikus tās aplūkojot kopsakarā ar tādiem Eiropas deliktu tiesību principos norādītiem kritērijiem kā “īstenotās rīcības bīstamība”, “darbības veicēja prezumējamās zināšanas” u. c.
 4. Lai arī ar Mākslīgā intelekta direktīvas starpniecību nav paredzēts ieviest atsevišķu, īpaši niansētu regulējumu viedo sistēmu operatoru civiltiesiskās atbildības noteikšanai (kā to bija paredzēts īstenot ar Eiropas Parlamenta ierosinājumu par “mākslīgajam intelektam piemērojamo civiltiesiskās atbildības režīmu”), tomēr ar minētās direktīvas starpniecību ir paredzēts harmonizēt izpratni par viedās sistēmas operatora (un lietotāja) vainojamības (t. sk. cēloniskā sakara) konstatēšanu.
 5. Cēloniskā sakara prezumēšana mākslīgā intelekta vadītas sistēmas nodarīta kaitējuma gadījumā izņēmuma veidā ir pieļaujama, lai rastu taisnīgu līdzsvaru starp iesaistīto pušu tiesiski aizsargātajām interesēm. Šāda izņēmuma prezumpcija ir pamatota, ņemot vērā, ka tieši viedās sistēmas operatora (vai lietotāja) “varas sfērā” atrodas informācija par strīdīgiem apstākļiem, kuri ir saistāmi ar viedās sistēmas nodarīto kaitējumu, kas savukārt dod iespēju viedās sistēmas operatoram šādu prezumpciju atspēkot.
 6. Cēloniskā sakara prezumpcija pamatā būs attiecināma tikai un vienīgi uz tādām mākslīgā intelekta vadītām sistēmām, kas saskaņā ar Mākslīgā intelekta akta noteikumiem būs kvalificējas kā “augsta” riska sistēmas. Savukārt attiecībā uz tādām mākslīgā intelekta vadītām sistēmām, kas nebūs uzskatāmas par “augsta” riska sistēmām, cēloniskā sakara prezumpcija būs piemērojama vienīgi gadījumos, kad atbilstoši nacionālās tiesas ieskatiem būs atzīstams, ka cietušajai personai cēlonības pierādīšana varētu radīt pārmērīgu slogu, kas tādējādi nebūtu savienojams ar attiecīgās personas efektīvu tiesisko interešu realizāciju.
 7. Ievērojot pašreizējo Mākslīgā intelekta direktīvas noteikumu saturu, viedās sistēmas operatoram, atspēkojot cēloniskā sakara prezumpciju, var nākties atklāt tādas apstākļus un informāciju, no kuras teorētiski varētu secināt “netiešu cēlonības atzīšanu”, kas savukārt nav savienojama ar Mākslīgā intelekta direktīvas noteikumu jēgu un būtību. Tāpēc likumdevējam jāapsver jautājums par iespējamu izmaiņu ieviešanu Mākslīgā intelekta direktīvā ietvertajā izteiksmē par veidu un kārtību, kādā viedās sistēmas operators varētu oponentēt iespējamai cēloniskā sakara prezumpcijas piemērošanai, lai tādējādi neveidotos situācija, kurā viedās sistēmas operatora oponentēšana pret cēloniskā sakara prezumpcijas piemērošanu satuvinātos ar netiešu cēlonības atzīšanu.